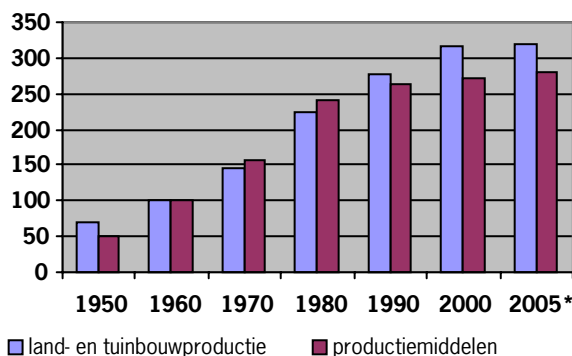

Productie land- en tuinbouw groeit trager dan voorheen

Cees van Bruchem

Het productievolume van de Nederlandse land- en tuinbouw is sinds het midden van de vorige eeuw gegroeid met 2,5 - 3% per jaar (tabel 1). De productie is nu zodoende meer dan vier keer zo groot als rond 1950 (figuur 1). De tuinbouwproductie groeide over de hele periode ongeveer dubbel zo snel als die van akkerbouw en veehouderij. Dat heeft voor een deel te maken met de relatief sterke toename van de vraag - eerst naar groenten, later naar bloemen en planten – in vergelijking met andere agrarische producten. Het volume van de toegevoegde waarde van de agrarische sector groeide met 3-3,5% per jaar en bleef daarmee slechts weinig achter bij de volumegroei van het nationaal inkomen (3,5% per jaar). De daling van het aandeel van de land- en tuinbouw in het nationaal inkomen van zo'n 13% rond 1950 tot minder dan 2% tegenwoordig is dan ook vooral het gevolg van de achterblijvende prijzen van land- en tuinbouwproducten.

Figuur 1 Volume-ontwikkeling (index, 1960 = 100) land- en tuinbouwproductie en aangekochte productiemiddelen (exclusief duurzame productiemiddelen), 1950-2005 (driejaarlijkse gemiddelden; 2005 voorlopig)

Bron: Eurostat/CBS, bewerking LEI.

De sterkste groei van de brutoproductie deed zich voor in de jaren zeventig. Vanaf de jaren tachtig treedt een duidelijke vertraging op. Sinds 2000 bedraagt de jaarlijkse groei minder dan een half procent. In de veehouderij was in de periode 1995-2005 zelfs sprake van een krimpende productie, mede als gevolg van uitbraken van besmettelijke ziekten (varkenspest, MKZ, vogelgriep). Ook in de tuinbouw vertraagt de productiegroei na 1990 duidelijk. Opmerkelijk is dat het volume van de toegevoegde waarde in de jaren tachtig ondanks de trage groei van de bruto productie, nog sterk toeneemt (tabel 1). Dat komt doordat toen de inzet van productiemiddelen zoals veevoeder, kunstmest en gewasbeschermingsmiddelen, substantieel werd beperkt (vergelijk figuur 1).

Groeibevorderende factoren

Factoren die een rol hebben gespeeld bij de sterke groei van de productie in het verleden, waren onder meer:

- de sterke stijging van de welvaart in Nederland en omliggende landen. Daardoor nam de vraag naar wat 'luxere' agrarische producten (vlees, groenten, bloemen en planten) vrij sterk toe. Het ging hier voor een groot deel om producten waarvoor de Nederlandse agrarische sector qua structuur en kennis duidelijke concurrentievoordelen had. Ook de vondst van grote hoeveelheden aardgas, waardoor de glastuinbouw over relatief goedkope brandstof kon beschikken, speelde een rol;
- het opengaan van de grenzen stimuleerde de export binnen Europa, terwijl de uitvoer naar derde landen werd ondersteund met exportrestituties. Ook in andere opzichten heeft het EU-landbouwbeleid de Nederlandse agrarische sector flink wat 'rugwind' bezorgd: afscherming van concurrenten van buiten de EU, zeker in het begin een vrij hoge prijsondersteuning, en een heffingsvrije invoer van veevoergrondstoffen waarbij vooral de intensieve veehouderij baat heeft gehad;
- de nationale en Europese regelingen voor verbetering van de landbouwstructuur, zoals de rentesubsidies, de steun voor ruilverkavelingen en fiscale regelingen, zoals de WIR (Wet InvesteringsRekening), hebben de investeringen bevorderd. Dit heeft de productie gestimuleerd, al is moeilijk aan te geven in welke mate.
- Ook het 'klassieke' Nederlandse beleid inzake onderzoek, onderwijs en voorlichting - het zgn. OVO-drieluik - heeft door de jaren heen niet alleen de efficiency, maar ook de productie gestimuleerd.
- In samenhang hiermee hebben technische vernieuwingen direct of indirect de groei van de productie bevordert. Te denken valt aan omschakeling naar de ligboxenstal in de melkveehouderij, de legbatterij in de pluimveehouderij en de opkomst van de substraatteelt en wat later de assimilatiebelichting in de glastuinbouw.

Tabel 1					
Volumeontwikkeling bruto productie en toegevoegde waarde land- en tuinbouw; 1950-2005 (% per jaar)					
Periode	Akkerbouw	Veehouderij	Tuinbouw	Totale productie	Bruto toegevoegde waarde
1950-1960	1,5	3,9	3,9	3,3	2,4
1960-1970	0,9	3,4	5,2	3,4	3,5
1970-1980	2,1	3,9	5,6	4,1	4,4
1980-1990	2,6	0,2	4,6	2,8	4,7
1990-2005*	1,9	-0,1	1,7	0,9	1,7
1950-2005*	1,8	2,0	4,0	2,7	3,2

* Voorlopig.
Bron: gegevens 1950-1990: overgenomen uit H.J.J. Stolwijk, *De Nederlandse landbouw op de drempel van de 21^e eeuw*, CPB, 1992; 1990-2005: Eurostat/CBS, bewerking LEI.

Groeivertraging deels door beleid

De gesignaleerde duidelijke groeivertraging komt voor een deel doordat de genoemde opbrengstverhogende technische ontwikkelingen zijn uitgewerkt. Zo werd rond 1990 al meer dan 90% van de glasgroenten op substraat geteeld, waarmee het opbrengstverhogend effect van deze omschakeling grotendeels voorbij was. Iets dergelijks geldt voor de ligboxenstal en de legbatterij. Daarnaast zijn verschillende stimulerende omgevingsfactoren sterk afgezwakt of weggefallen. Het positieve effect van de stijgende welvaart is verminderd doordat nabij gelegen markten verzadigd raakten. Stimulerende maatregelen zijn geleidelijk verdwenen. Zo is de rentesubsidieregeling in de loop van de jaren tachtig afgebouwd. Daarnaast werd het EU-landbouwbeleid steeds verder hervormd, voornamelijk om de productie in de hand te houden. Voorbeelden hiervan zijn de melkquotering (1984), de set-aside regelingen, de verlaging van steunprijzen in combinatie met directe toeslagen, de vermindering van de exportsubsidies en een verschuiving van landbouwstructuurbeleid naar plattelandsbeleid. Deze beleidswijzigingen hebben als gemeenschappelijk effect dat ze de groei van de productie beperken, althans minder bevorderen dan het 'oude beleid'. Omdat door de hervormingen de prijsverhouding tussen granen en graansubstituten aanzienlijk

is gewijzigd, verloor bovendien de Nederlandse (intensieve) veehouderij een deel van haar concurrentievoordeel. Een belangrijk nieuw element is het Nederlandse milieubeleid, dat vanaf het midden van de jaren tachtig van de vorige eeuw geleidelijk gestalte heeft gekregen en in de loop der jaren is aangescherpt. Dit leidde in de jaren negentig onder meer tot een directe beperking van de omvang van de intensieve veehouderij en door opkoopregelingen zelfs tot een krimp van deze sector. Daarnaast hebben mest-, ammoniak- en gewasbeschermingsbeleid geleid tot hogere kosten in de landbouw en daarmee bijgedragen aan een vertraging van de productiegroei. In het algemeen kan worden gesteld dat vanaf het begin van de jaren tachtig het Europese en het nationale beleid voor de landbouw geleidelijk is omgebogen van groeibevorderend naar groeiontmoedigend.

Meer informatie:

Rapport 2008-060: Agrarische structuur, Trends en beleid; ontwikkelingen in Nederland vanaf 1950